

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-18>

УДК [330.142.211:347.764:355](477)

СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ВІД ВОЄННИХ РИЗИКІВ: СУТНІСТЬ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

INSURANCE OF INVESTMENTS AGAINST WAR RISKS: ESSENCE, NECESSITY AND PROSPECTS

Приймак Ірина Ігорівнакандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7846-4353>**Тимків Назар Андрійович**студент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9457-8076>**Pryimak Iryna, Tymkiv Nazar**
Ivan Franko National University of Lviv

Стаття присвячена актуальним питанням страхування інвестицій від воєнних ризиків. З'ясовано сутність страхування інвестицій від воєнних ризиків та розглянуто вітчизняний й зарубіжний досвід його запровадження. З'ясовано поняття воєнних та політичних ризиків. За допомогою кореляційного аналізу встановлено зв'язок між рівнем розвитку страхового ринку та обсягом капітальних інвестицій і прямих іноземних інвестицій в національну економіку. Досліджено світовий досвід страхування інвестицій від воєнних ризиків. Висвітлено основні аспекти діяльності Міжнародної фінансової корпорації розвитку США (DFC) в підтримку України. Акцентовано увагу на перспективах та проблемах діяльності Експортно-кредитного агентства. Окреслено основні шляхи вдосконалення системи страхування від воєнних ризиків в економіці України.

Ключові слова: страхування, воєнні ризики, приватні інвестиції, капітальні інвестиції, страхування інвестицій від воєнно-політичних ризиків.

The article is devoted to topical issues of investment insurance against war risks. The purpose of the article is to clarify the essence of investment insurance against war risks. The relevance of the topic is caused by the full-scale war in Ukraine, as well as the increase in the number and scale of terrorist acts in the world, which have a negative, and even catastrophic, effect on the economy and the well-being of citizens. The main research methods used in this article are correlation analysis and comparative method. The content of investment insurance against war risks in domestic and foreign legislation is considered. With the help of correlation analysis, namely the use of Pearson's linear correlation coefficient and Fechner's correlation coefficient, the relationship between the level of development of the insurance market and the volume of capital investments and the inflow of foreign direct investments into the national economy was analyzed. The obtained results indicate that there is a direct relationship between the volume of capital investments and the development of the insurance market, which consists in stimulating capital investments by guaranteeing insurance payments in the event of insurance events. The inflow of foreign direct investments does not depend on the level of development of the insurance market of Ukraine, because foreign investors use, first of all, the services of international insurers and reinsurers. The world experience of insurance of investments against war risks was studied. The main aspects of the activities of the U.S. International Development Finance Corporation (DFC), the main insurance risks covered by the "Political Risk Insurance" program, and measures to support the economy and citizens of Ukraine are highlighted. Attention is focused on insurance programs, prospects and shortcomings of the activity of the Export Credit Agency in Ukraine. The directions of the formation of the war risk insurance system in Ukraine are outlined, in particular, through the introduction of war risk insurance programs from private insurance companies, the Export Credit Agency and trust funds, including international ones. The need for a clear definition of the content of military risks at the legislative level was emphasized.

Keywords: insurance, military risks, private investment, capital investment, investment insurance against military and political risks.

Постановка проблеми. З початком повномасштабної війни та введення воєнного стану в Україні всі сфери життя людей, діяльність підприємств, державних установ та інфраструктура зазнали в більшій чи меншій мірі впливу воєнних дій. За оцінками експертів KSE станом на 1 вересня 2023 року загальна сума прямих задокументованих збитків, завданих інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення сягнула 151,2 млрд дол. США. А загальні втрати економіки ще весною 2023 року експерти оцінювали на рівні 545-600 млрд дол. США [1]. Вже сьогодні всім зрозуміло, що економіка та інфраструктура України потребують величезних інвестицій для відновлення й відбудови. Тому особливого значення набуває необхідність створення найбільш сприятливих умов для залучення приватних інвесторів, захисту інвестицій від воєнних та політичних ризиків. За цих умов страхування може бути одним із інструментів мінімізації впливу воєнних ризиків на суспільство та національну економіку, адже війна сьогодні залишається однією з головних перешкод вливання приватних інвестицій, як іноземних, так і вітчизняних. Досліджуючи проблеми та перспективи розвитку страхування інвестицій від воєнних ризиків варто з'ясувати зміст поняття «воєнні ризики» та чітко систематизувати їх задля формування ефективних програм страхового захисту інвестицій від таких ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуку ефективних шляхів нейтралізації негативного, а часом, і катастрофічного впливу війни й активних воєнних дій на життя людей та економіку України присвячені праці багатьох українських вчених та практиків. Особливу увагу в цьому контексті присвячено дослідженню ролі страхування, як інструменту мінімізації впливу воєнних ризиків. Серед наукових пошуків у цій сфері заслуговує уваги дослідження Александрової М. М. [2], в якому розмежовано категорії «воєнний» та «військовий» ризики. На основі вивчення етимології цих термінів обґрунтовано використання поняття «воєнні ризики» для означення подій, пов'язаних з воєнними діями, конфліктами та загрозами. Виникнення події, які безпосередньо пов'язані із військом та армією становлять зміст категорії «військові ризики». Л. Чвертко та Ю. Лисий аналізують складність, попит та проблеми страхування воєнних ризиків, в тому числі необхідність перестраховування таких ризиків з боку міжнародних страхових компаній [3]. Розгляду покриття воєнних

ризиків у страхових договорах та проблемам трактування їхнього змісту в судовій практиці ще до початку повномасштабного вторгнення присвячено статтю В. Токаревої [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Страхування – це один з найефективніших фінансових інструментів, який дозволяє компенсувати збитки, спричинені негативною дією різних ризиків. Найчастіше збитки, спричинені політичними заворушеннями, військовими діями чи терористичними атаками страховики не компенсують за класичними договорами страхування. Однак, у наш час, в Україні та світі сформувався попит на страховий захист від дії таких ризиків. Деякі страхові компанії почали запроваджувати елементи страхування майна та життя від дії воєнних ризиків у своїх страхових продуктах. При цьому вартість страхування воєнних ризиків у країні, де йде війна дуже висока, особливо в регіонах наближених до лінії зіткнення, що обумовлює потребу в перестрахованні таких ризиків або створенні гарантійних фондів для відшкодування збитків чи зниження вартості такого страхування. Також гостро стоїть потреба у страховому захисті інвестицій, що забезпечить стабільне й безпечне середовище для їх здійснення, сприятиме відновленню та економічному розвитку країни.

Метою статті є з'ясувати сутність страхування від воєнних ризиків; обґрунтувати роль такого страхування у зростанні обсягу прямих інвестицій в економіку країни, яка змушена вести активні бойові дії для захисту своїх кордонів та громадян; з'ясувати зміст ризиків, спричинених воєнною агресією, бойовими діями та тероризмом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повномасштабна війна в Україні не створила потребу у страхуванні від воєнних ризиків, але тільки акцентувала увагу на необхідності розвитку такого страхування. Страховий ринок певною мірою відреагував на цю потребу, як наслідок, у страхових продуктах деяких страховиків з'явилися відповідні пропозиції убезпечення від воєнних ризиків, зокрема, в договорах страхування від нещасних випадків з покриттям для осіб, які не беруть безпосередньої участі в бойових діях, у договорах страхування КАСКО. При страхуванні майна підприємств від воєнних ризиків страховики зазвичай застосовують індивідуальний підхід до визначення рівня ризику за такими договорами. Водночас відкритою залишається проблема страху-

вання приватних інвестицій у відновлення та економічне зростання України.

Для вивчення проблем та перспектив розвитку страхування воєнних ризиків, в тому числі страхування інвестицій, варто з'ясувати зміст поняття «воєнні ризики» та систематизувати їх. Відповідно до п. 64 ст. 1 закону України «Про страхування» № 1909-IX від 18.11.2021 р. «страховий ризик – це подія, на випадок виникнення якої проводиться страхування, яка має ознаки ймовірності та випадковості настання». На сьогодні законодавчого чи офіційного визначення поняття «воєнний ризик» немає. Також відсутня класифікація подій, які можемо вважати саме воєнним ризиком. Задля ефективного використання страхування важливо чітко визначити перелік подій, які б визначали зміст поняття воєнних ризиків.

Зазвичай, воєнні ризики є складовою спеціального покриття PVI (political violence risks), до якого входять також тероризм, страйки, громадянські заворушення, саботаж, повстання, революція, заколот, заворушення, незаконна націоналізація тощо. До воєнних ризиків, на випадок яких проводиться страхування, пропонуємо відносити ймовірність виникнення прямих та опосередкованих збитків, зумовлених оголошеною чи гібридною війною, терористичними актами тощо.

Страхування інвестицій від воєнних ризиків передбачає компенсацію майнових збит-

ків інвесторів, яких вони прямо чи опосередковано зазнали через дію воєнних ризиків. Для розвитку такого страхування важливо розробити порядок оцінки розміру втрат інвесторів через дію воєнних ризиків.

Аналізуючи перспективи розвитку страхування інвестицій в економіку України, деякі експерти стверджують, що на рішення інвесторів мало впливає розвиток страхового ринку та наявність чи відсутність можливості застрахувати інвестиції від впливу тих чи інших ризиків. У зв'язку з цим, було зроблено спробу з'ясувати чи впливає на обсяги інвестицій в економіку розвиток страхового ринку та який характер можливого впливу (рис. 1).

Зокрема, провели оцінку кореляційного зв'язку між обсягом капітальних інвестицій в економіку України та загальним розміром зібраних українськими страховиками страхових премій і проведених страхових виплат. Також оцінили вплив рівня розвитку страхового ринку України на залучення прямих іноземних інвестицій в національну економіку. Аналіз проведено за допомогою лінійного коефіцієнта кореляції Пірсона та коефіцієнта кореляції Фехнера. Для нейтралізації інфляційного впливу досліджувані дані були скореговані на індекс інфляції [5–9].

Коефіцієнт кореляції між сумою валових страхових премій та обсягом капітальних

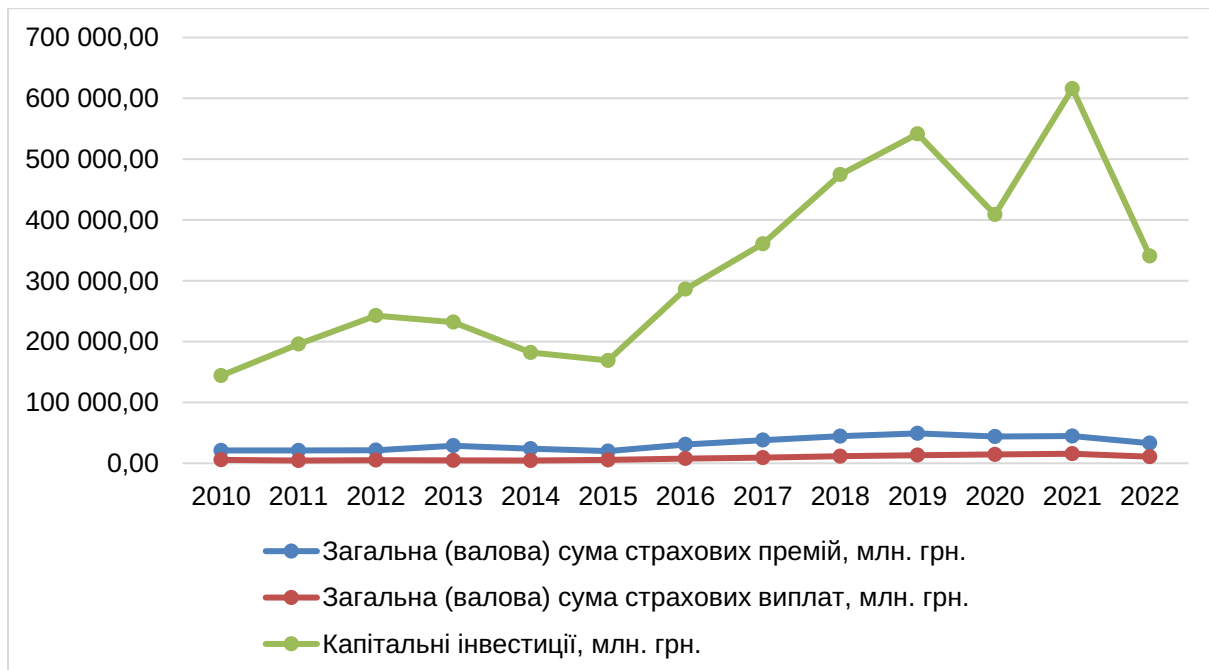

Рис. 1. Динаміка обсягу валових страхових премій, валових страхових виплат та капітальних інвестицій

Джерело: побудовано авторами на основі [5–9]

інвестицій в економіку становить 0,94023, а для показників страхових виплат та обсягу капітальних інвестицій – 0,93041. Дані обчислення показали, що між цими показниками майже досконалий прямий зв'язок. Ми умовно прийняли, що обсяги зібраних страхових премій та проведених страхових виплат страховиками України можуть бути чинником збільшення/зменшення обсягу капітальних інвестицій в національну економіку. Оскільки лінійний коефіцієнт кореляції Пірсона часто відображає лише формальний статистичний зв'язок, було застосовано коефіцієнт кореля-

ції Фехнера, який показав досконалий прямий зв'язок між аналізованими показниками.

Отже, можна стверджувати, що збільшення обсягу страхових премій та виплат свідчить про збільшення вартості та/або кількості укладання страхових полісів, в тому числі щодо об'єктів капітальних інвестицій, які своєю чергою, гарантуючи страхові виплати при настанні страхових подій, можуть стимулювати інвестування. І розвиток страхового ринку в цілому та, зокрема, страхування інвестицій сприятиме збільшенню обсягу приватних інвестицій (рис. 2, рис. 3).

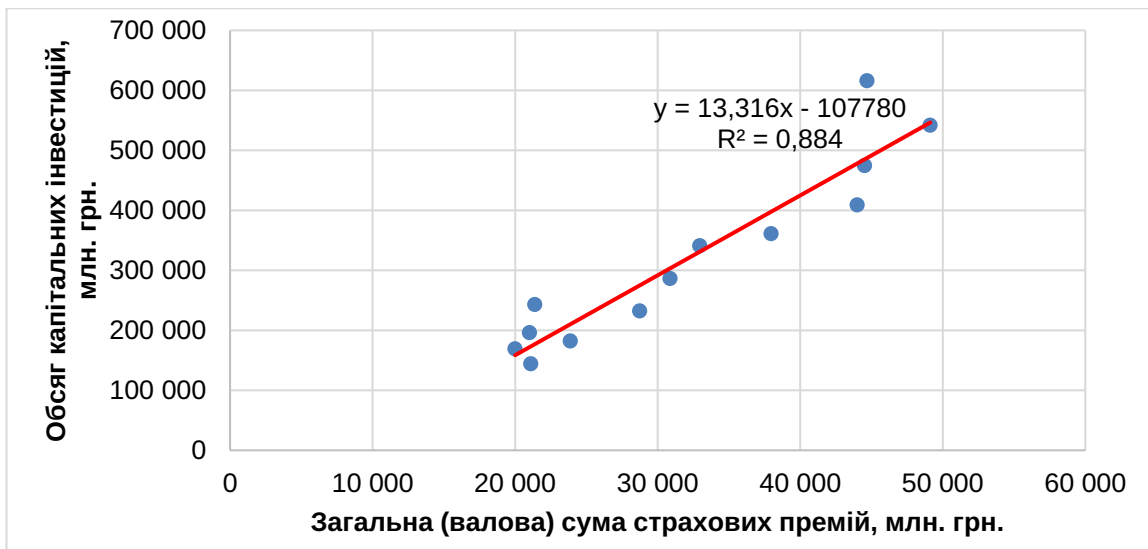

Рис. 2. Залежність обсягу капітальних інвестицій в економіку України від обсягу страхових премій

Джерело: побудовано авторами на основі [5–9]

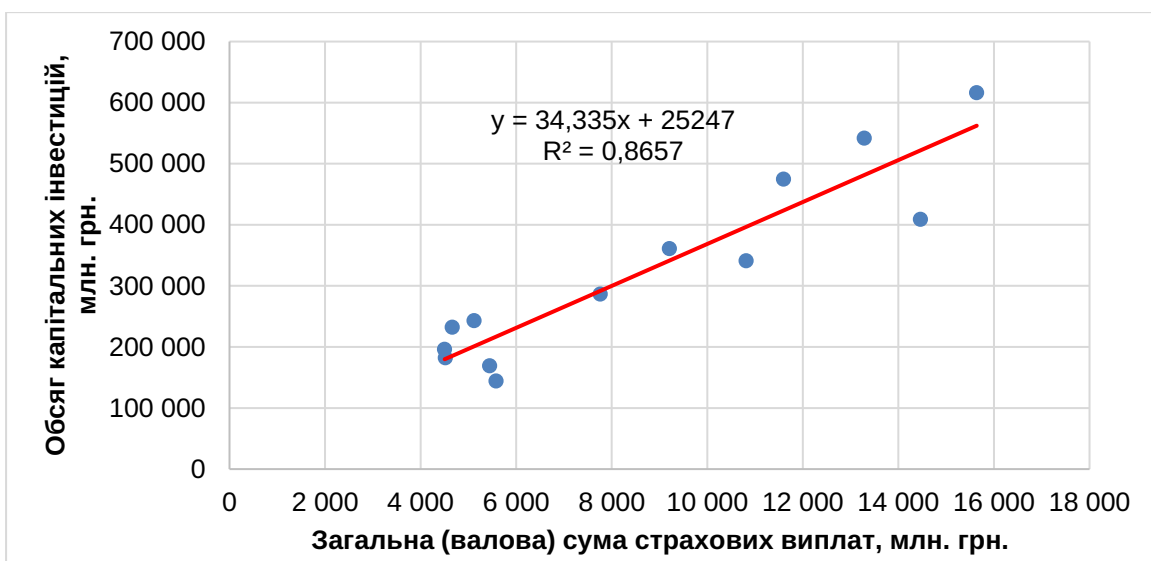

Рис. 3. Залежність обсягу капітальних інвестицій в економіку України від обсягу страхових виплат

Джерело: побудовано авторами на основі [5–9]

Водночас аналогічні розрахунки коефіцієнтів кореляції для дослідження впливу обсягу валових страхових премій та страхових виплат на обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну продемонстрували практичну його відсутність, а значення коефіцієнтів кореляції наближається до нуля. Отже, ситуація на вітчизняному страховому ринку не впливає на рішення інвесторів вкладати кошти в економіку нашої держави.

Такий стан справ можемо обґрунтувати тим, що іноземні інвестори частіше користуються послугами іноземних страховиків або спеціалізованих установ для забезпечення своїх інвестицій в тому числі від впливу політичних та воєнних ризиків. Сучасний стан справ в Україні, що пов'язаний з постійним ризиком втрат для підприємств, громадян, держави через ракетні обстріли, потребує пошуку та запровадження різних механізмів компенсації таких збитків. Одним з ефективних інструментів захисту інвестицій може бути саме страхування.

Необхідність розвитку страхування інвестицій від воєнних ризиків для внутрішніх інвесторів в нинішніх умовах постала особливо гостро. Адже іноземні інвестори, які готові інвестувати в економіку України, мають низку можливостей застрахувати свої інвестиції від ризиків терористичних та воєнних дій, адже певні форми мінімізації таких ризиків. Розвиток страхування воєнних ризиків пов'язують із прийняттям у 1914 році в США закону «Про страхування від воєнних ризиків», відповідно до якого відбулося створення Бюро страхування від воєнних ризиків при Міністерстві фінансів [10]. 26 листопада 2002 року Президент США Дж. В. Буш підписав Закон «Про забезпечення постійної фінансової спроможності страховиків надавати покриття ризиків від тероризму», який з багатьма поправками діє досі [11].

З 19 січня 1971 року страхуванням інвестицій у США займалася Корпорація закордонних приватних інвестицій (ОПІС). Ця самокупна державна агенція США забезпечувала страховий захист американських приватних інвестицій в ринки, що розвиваються, від політичних ризиків, таких як війна, громадянські заворушення, тероризм, націоналізація майна. Таке страхування давало можливість певною мірою знизити ризиковість приватних інвестицій американських компаній. У 2019 році шляхом злиття ОПІС та інших установ була створена Міжнародна фінансова корпорація розвитку США (DFC), з якою

сьогодні активно співпрацює уряд України [12; 13]. Обсяг грошових ресурсів DFC становить 60 млрд доларів США [14].

Від початку повномасштабного вторгнення DFC здійснила низку заходів в підтримку економіки та громадян України [14; 15]:

1) у співпраці з місією USAID в Україні надала Банку Львів кредитний портфель у розмірі 15 млн дол. США для надання негайної підтримки українським малим підприємствам, зокрема підприємствам, які належать жінкам і дрібним фермерам. Загалом українським банкам надано 250 млн дол. США;

2) DFC допомогла American Hospital Tbilisi запустити програму надання амбулаторної та хірургічної допомоги сотням дітей і дорослих українських біженців, а також українців, які подорожують до Грузії для лікування;

3) здійснила інвестиції в акціонерний капітал у розмірі 25 млн дол. США для Horizon Capital Growth Fund IV;

4) надала грант технічної допомоги Українському католицькому університету;

5) надала 250 млн дол. США для зміцнення агробізнесу України та підвищення глобальної продовольчої безпеки та інші.

Загальна сума вкладень DFC за активними проектами з підтримки України станом на 25 січня 2024 р. становить майже 1,16 млрд дол. США. Одне з основних завдань діяльності DFC полягає у наданні послуг американським компаніям зі страхування інвестицій від політичних ризиків. Зокрема, DFC забезпечує страховий захист інвестицій, обсягом до 1 млрд дол. США, на випадок виникнення таких страхових подій як [14]: неконвертованість валюти; експропріація; неправомірні вимоги за гарантійними зобов'язаннями; політичні події та військові дії (табл. 1). Задля підвищення ефективності та зниження вартості страхування політичних та воєнних ризиків в країнах, де таке страхування не розвинуте, DFC може перестраховувати ризики в ліцензованих американських та міжнародних страхових компаніях, а також надавати підтримку американським фінансовим установам, які сприяють залученню приватних інвестицій на ринки, що розвиваються. Важливу роль у страховому захисті прямих іноземних інвестицій у країни, що розвиваються, відіграє також Багатостороннє агентство гарантій інвестицій (MIGA), яке є підрозділом Групи Світового банку. MIGA забезпечує страхування інвесторів від некомерційних ризиків, таких як експропріація, війна та громадянські заворушення. Мета агентства полягає у збільшенні

обсягу приватних інвестицій, які сприятимуть економічному зростанню та зменшенню бідності в країнах, які розвиваються.

Приватні інвестори багатьох країн світу (Великої Британії, Японії, Німеччини, Франції, Канади, Австралії, Ізраїлю) мають можливість застрахувати свої інвестиції від воєнних ризиків у спеціалізованих державних установах, які є незалежними фінансовими організаціями, або створені при міністерстві фінансів.

Цікавим є досвід організації страхування від терористичних (воєнних) ризиків в Ізраїлі, адже ця держава впродовж багатьох років живе та розвивається з постійною загрозою терористичних атак. Розуміння того, що розвиток економіки є основою безпеки держави, спонукало створення інструментів захисту та

компенсації збитків внаслідок дії таких ризиків. Для цього ще з 1947 року в Ізраїлі працює програма страхування від ризиків тероризму «Terrorism risk insurance programme» [16], яку підтримує уряд. Відповідно до цієї програми надається страхове покриття збитків для підприємств та домогосподарств внаслідок терористичних актів. При цьому розподіл збитків відбувається між страховими компаніями, які здійснюють пряме страхування, та урядом, який забезпечує перестраховування цих ризиків. Таким чином вдається зробити договори страхування за цією програмою дещо дешевшими та доступнішими для підприємств та населення. Як правило, страхові поліси від збитків, пов'язаних із тероризмом, покривають фізичні пошкодження майна та втраче-

Таблиця 1

Страхові ризики, які покриває програма DFC «Страхування політичних ризиків» («Political risk insurance»)

Страхові ризики	Страхове покриття
Неконвертованість валюти	Передбачає захист конвертації та переказу прибутків, повернення капіталу, виплати основної суми та відсотків, гонорарів за технічну допомогу та подібні грошові перекази. Цей продукт страхує від потенційних дій уряду приймаючої країни. Наприклад, сюди відносять такі події: нові, більш обмежувальні правила валютного регулювання, відмова органу валютного контролю схвалити заявку на купівлю іноземної валюти або просто бездіяльність щодо неї, незаконні спроби уряду країни перебування заблокувати кошти для репатріації, дискримінаційні дії уряду приймаючої країни, що призводять до неможливості конвертувати та переказувати місцеві доходи. Покриття DFC від неконвертованості не захищає від девальвації валюти країни.
Експропріація	Передбачає захист від актів експропріації та інших форм незаконного втручання з боку уряду приймаючої країни, які позбавляють інвесторів їхніх фундаментальних прав у проєкті. Втручання держави в проєкт може приймати різні форми, зокрема: націоналізацію; конфіскацію та повзучу експропріацію; анулювання, відмову від контракту або його розірвання, включаючи примусовий перегляд умов контракту; введення конфіскаційних податків; конфіскацію коштів або матеріальних активів; пряма націоналізація проєкту.
Неправомірні вимоги за гарантійними зобов'язаннями	Передбачає страхове покриття на випадок неправомірної вимоги за гарантіями, виданими від імені американського експортера товарів чи послуг або американського підрядника на користь іноземного державного покупця. Неправомірна вимога – це вимога, яка не обґрунтована умовами основного контракту або запрошенням до участі в торгах.
Політичні події та військові дії	Передбачає страховий захист на випадок втрати активів і доходів, що спричинена: оголошеною або неоголошеною війною, ворожими діями національних або міжнародних сил, революцією, повстанням та громадянськими заворушеннями, тероризмом та саботажем. Крім того, DFC може компенсувати: витрати на евакуацію; втрату доходу в результаті тимчасової зупинки проєкту, спричиненої політичними подіями; втрату доходу внаслідок пошкодження певних інфраструктурних об'єктів за межами застрахованого об'єкта інвестування, таких як критично важлива залізнична гілка, електростанція або постачальник.

Джерело: складено за [14]

ний прибуток від бізнесу, а суми компенсації можуть коливатися від кількох тисяч доларів до кількох мільйонів доларів залежно від розміру та масштабу збитку [16].

Важливу роль у забезпеченні страхового захисту від воєнних ризиків у багатьох країнах світу, зокрема, у країнах G7 відіграють експортно-кредитні агентства (ЕКА), які підтримуються урядами для стимулювання експорту з відповідних країн. ЕКА зазвичай пропонують такі послуги, як страхування інвестицій від політичних ризиків, таких як війна, громадянські заворушення та експропріація.

З 2018 року в Україні створено та працює ПАТ «Експортно-кредитне агентство», засновником якого є держава в особі Кабінету Міністрів України. Статутний фонд ЕКА в Україні становить 2 млрд грн. Метою діяльності ЕКА є стимулювання масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження. Реалізація цієї мети відбувається в тому числі шляхом страхування фінансових ризиків, які виникають при здійсненні українського експорту. Водночас законом України «Про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків» № 3497-IX від 22.11.2023 р. [17] до функцій ЕКА віднесено страхування кредитів й інвестицій від воєнних та/або політичних ризиків (рис. 4).

Кабінет Міністрів України за погодженням із Національним банком України має визна-

чити перелік воєнних та політичних ризиків, а також умови та порядок страхування (перестраховання) таких ризиків [18]. Позитивно оцінюючи кроки уряду щодо запровадження страхування воєнних ризиків, вважаємо, що таке страхування в Україні треба було запроваджувати відразу після початку війни у 2014 році або принаймні разом зі створенням ЕКА у 2018 році. Відсутність страхування інвестицій в тому числі від політичних і воєнних ризиків не сприяла залученню приватних інвестицій як іноземних, так і внутрішніх.

Висновки. Створення системи страхування воєнно-політичних ризиків вважаємо важливою передумовою залучення інвестицій у повоєнне відновлення України. Вважаємо, що така система страхування може об'єднувати різні механізми покриття збитків, спричинених дією воєнних ризиків, зокрема:

- програми страхування політичних (воєнних) ризиків від приватних страхових компаній, які могли б бути перестраховані за рахунок держави чи міжнародних партнерів;
- програми страхування й перестраховання інвестицій та кредитів від воєнних і політичних ризиків Експортно-кредитним агентством;
- трастові фонди, в тому числі міжнародні, для компенсації збитків інвесторам, які втратили активи чи прибутки в Україні через вплив політичних та воєнних ризиків.

На сьогоднішньому етапі важливо чітко визначити та законодавчо зафіксувати пере-

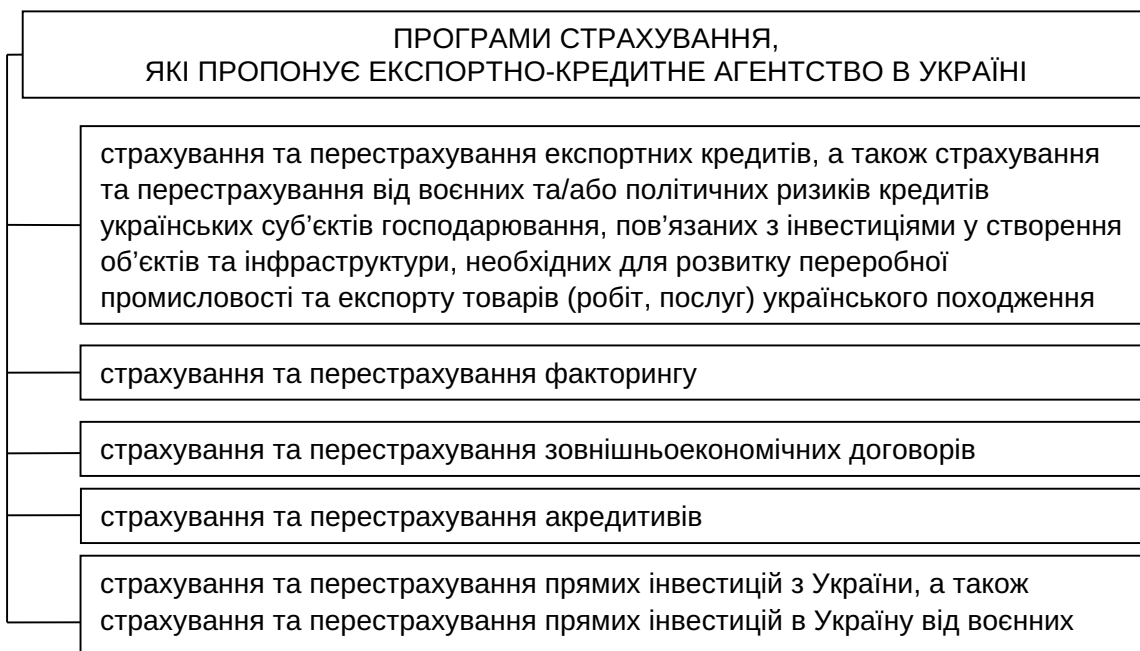

Рис. 4. Програми страхування Експортно-кредитного агенства в Україні

Джерело: складено за [18]

лік ризиків, які відносять до політичних та воєнних ризиків, розробити правила розрахунку розміру збитків, втраченого прибутку та страхової виплати для інвесторів. Важливо сформулювати зрозумілу та прозору сис-

тему страхування воєнно-політичних ризиків, яка має стати чітким сигналом для приватних інвесторів, які готові вкладати кошти у відновлення України та її економічний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року. *KSE Institute*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf
2. Александрова М.М. Зміст воєнних ризиків у страхуванні / Державний університет "Житомирська політехніка". URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/187.pdf>
3. Чвортко Л. А., Лисий Ю. Є. Проблеми організації страхування воєнних ризиків на страховому ринку України. *Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки*: матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів вищ. освіти та молодих учених (м. Умань, 17 листопада 2022 р.). Умань : Візаві, 2022. С. 97–100.
4. Токарева В. О. Окремі питання страхування ризиків воєнних дій. *Римське право і сучасність: цивільне право в умовах війни*: матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 24 травня 2022 р.). НУ "Одеська юридична академія". Одеса: Фенікс, 2022. С. 113–116.
5. Макроекономічні показники. Статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators#2> (дата звернення: 10.01.2024)
6. Статистика зовнішнього сектору. Статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 10.01.2024)
7. Зовнішньоекономічна діяльність. Економічна статистика. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.01.2024)
8. Статистичний щорічник України за 2022 рік / за ред. Вернера І. Є. Державна служба статистики України. Київ, 2023. 387 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf
9. Статистика страхового ринку України. *Forinsurer*. URL: Статистика страхового ринку України (forinsurer.com) (дата звернення: 10.01.2024)
10. To ensure the continued financial capacity of insurers to provide coverage for risks from terrorism; an Act of the USA from November 26, 2002 № 107–297. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-116/pdf/STATUTE-116-Pg2322.pdf>
11. Shayerah I. Akhtar, Nick M. Brown. U.S. International Development Finance Corporation: Overview and Issues. 2022. 37 с. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47006>
12. Shayerah Ilias Akhtar, David H. Carpenter, Grant A. Driessen, Julia Taylor. Export-Import Bank: Frequently Asked Questions. 2016. 67 с. URL: <https://sgp.fas.org/crs/misc/R43671.pdf>
13. Paul H. Douglas. The War Risk Insurance Act. *Journal of Political Economy*. 1918. Vol. 26. No. 5. P. 461–483. URL: <https://www.jstor.org/stable/1822411>
14. Official site of U.S. International Development Finance Corporation. URL: <https://www.dfc.gov/>
15. Вінокуров Я. Страхування воєнних ризиків. Як влада планує вмовити інвесторів вкладати в Україну зараз. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/4/701830/index.amp>
16. Israel – terrorism risk insurance programme. The OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance. URL: <https://web-archiv.eoed.org/2014-06-19/308473-Israel-Terrorism-Risk-Insurance.pdf>
17. Про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків: Закон України від 22 листопада 2023 р. № 3497-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3497-20#Text> (дата звернення: 13.01.2024).
18. Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності: Закон України від 20 грудня 2016 р. № 1792-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text> (дата звернення: 13.01.2024).

REFERENCES:

1. Zvit pro priami zbytky infrastruktury ta nepriami vtraty ekonomiky vid ruinuvan vnaslidok viiskovoi ahresii Rosii proty Ukrainy stanom na cherven 2023 roku [Report on direct damage to infrastructure and indirect losses to the economy from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of June 2023]. *KSE Institute*. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf

2. Aleksandrova M. M. Zmist voiennykh ryzykiv u strakhuvanni [Content of war risks in insurance]. Available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/187.pdf> (in Ukrainian)
3. Chvertko L. A., Lysyi Yu. Ye. (2022) Problemy orhanizatsii strakhuvannia voiennykh ryzykiv na strakhovomu rynku Ukrainy [Problems of organizing war risk insurance on the insurance market of Ukraine]. *Suchasni problemy i perspektyvy ekonomichnoi dynamiky: IX Vseukrainska naukovo-praktychna internet-konferentsiia здобувачив вищої освіти та молодих учених* (Uman, November 17, 2022). Uman: Vizavi, pp. 97–100. (in Ukrainian)
4. Tokareva V. O. (2022) Okremi pytannia strakhuvannia ryzykiv voiennykh dii [Separate issues of war risk insurance]. *Rymske pravo i suchasnist: tsyvilne pravo v umovakh viiny: Vseukrainska naukova konferentsiia* (Odesa, May 24, 2022). Odesa: Feniks, pp. 113–116. (in Ukrainian)
5. Makroekonomichni pokaznyky. Statystyka. Natsionalnyi bank Ukrainy [Macroeconomic indicators. Statistics. National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators#2> (accessed January 10, 2024)
6. Statystyka zovnishnoho sektoru. Statystyka. Natsionalnyi bank Ukrainy [Statistics of the external sector. Statistics. National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (accessed January 10, 2024)
7. Zovnishnoekonomichna diialnist. Ekonomichna statystyka. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Foreign economic activity. Economic statistics. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed January 10, 2024)
8. Verner I. Ye. (ed.) (2023) *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2022 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2022]. Kyiv, 387 p. Available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf (in Ukrainian)
9. Statystyka strakhovoho rynku Ukrainy [Statistics of the insurance market of Ukraine]. FORINSURER. Available at: *Статистика страхового ринку України* (forinsurer.com) (accessed January 10, 2024)
10. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy “Pro finansovi mekhanizmy stymuliuvannia eksportnoi diialnosti” shchodo strakhuvannia investytsii v Ukraini vid voiennykh ryzykiv: Zakon Ukrainy vid 22 lystopada 2023 r. № 3497-IX [On Amendments to the Act of Ukraine “On Financial Mechanisms for Stimulating Export Activity” regarding the insurance of investments in Ukraine against war risks: Act of Ukraine dated November 22, 2023 No. 3497-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3497-20#Text> (accessed January 13, 2024)
11. Pro finansovi mekhanizmy stymuliuvannia eksportnoi diialnosti: Zakon Ukrainy vid 20 hrudnia 2016 r. № 1792-VIII [On financial mechanisms for stimulating export activity: Act of Ukraine dated December 20, 2016 No. 1792-VIII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text> (accessed January 13, 2024)
12. Shayerah Ilias Akhtar, David H. Carpenter, Grant A. Driessen, Julia Taylor. Export-Import Bank: Frequently Asked Questions. 2016. 67 p. Available at: <https://sgp.fas.org/crs/misc/R43671.pdf>
13. Shayerah I. Akhtar, Nick M. Brown. U.S. International Development Finance Corporation: Overview and Issues. 2022. 37 p. Available at: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47006>
14. To ensure the continued financial capacity of insurers to provide coverage for risks from terrorism; an Act of the USA from November 26, 2002 № 107–297. Available at: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-116/pdf/STATUTE-116-Pg2322.pdf>
15. Paul H. Douglas. The War Risk Insurance Act. *Journal of Political Economy*. 1918. Vol. 26, no. 5, pp. 461–483. The University of Chicago Press. Available at: <https://www.jstor.org/stable/1822411>
16. Vinokurov Ya. (2023) Strakhuvannia voiennykh ryzykiv. Yak vlada planuie vmovyty investoriv vkladaty v Ukrainu zaraz [War risk insurance. How the government plans to persuade investors to invest in Ukraine now]. *Ekonomichna pravda – Economic truth*. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/07/4/701830/index.amp>
17. Official site of U.S. International Development Finance Corporation. Available at: <https://www.dfc.gov/>
18. Israel – terrorism risk insurance programme. The OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance. Available at: <https://web-archiv.oecd.org/2014-06-19/308473-Israel-Terrorism-Risk-Insurance.pdf>